

ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้
ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ

EFFECTS OF ORGANIZING LEARNING ACTIVITIES USING THE GROUP DIALOGUE
TECHNIQUE ON SELF-DIRECTED LEARNING BEHAVIOR OF NON-FORMAL EDUCATION
STUDENTS

นายพงศ์พัชร รัตนะ *

Pongpat Rattana

ผศ.ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา **

Assist.Prof.Wirathep Pathumcharoenwattana, Ph.D.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม ที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ และเพื่อศึกษาผลของการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบแผนการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research Design) พัฒนากิจกรรมโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสนทนากลุ่ม 6 ขั้นตอนดังนี้ 1.การยกตัวอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จ 2.เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม 3.กลุ่มย่อยนำเสนอความสนใจในการเรียนรู้ 4.การลงพื้นที่จริงเป็นกลุ่มย่อย 5.การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในกลุ่มใหญ่ 6.การสรุปความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองและการนำไปประยุกต์ใช้ โดยนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาการศึกษานอกระบบจำนวน 30 คน และใช้แบบวัดพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรม

ผลการวิจัยพบว่า 1.กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสนทนากลุ่ม ที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ซึ่งก่อให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ 2.ผลจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ปรากฏว่าหลังจากที่นักศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรม มีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการตนเอง ด้านการควบคุมและตรวจสอบตนเอง และด้านการปรับปรุงตนเอง สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม

* นิสิตมหาบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่อยู่ 72/34 ถนนรามคำแหง ซอย178 มีนบุรี กรุงเทพมหานคร 10510

E-mail Address: king_of_satan@hotmail.co.uk

**อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ISSN1905-4491

Abstract

The research aims to develop learning activities by using the group dialogue technique that affects non-formal education students' self-directed learning behavior and also to study the effects of organizing learning activities using the group dialogue technique on self-directed learning behavior of non-formal education students.

Quasi-experimental research design was employed in this study in order to develop learning activities by using the concept of the group dialogue technique consisting of six steps: giving the example of the successful people, giving an opportunity to exchange knowledge between groups, small groups presenting their learning interest, small group field trip, experience sharing in the large group, and the conclusion of the importance of self-directed learning and the application. This group dialogue technique was experimented with the sample of 30 non-formal education students and the measurement form of self-directed learning behavior is used to examine the result of organizing learning activities.

The results showed that the six-step group dialogue technique learning activities built up non-formal education students' self-directed learning behavior. In addition, the results from organizing group dialogue technique learning activities appeared that after the 30 non-formal education students participated in the learning activities, their self-directed learning behavior consisting of three aspects of self-management, self-control and monitoring and self-improvement were higher.

คำสำคัญ: เทคนิคการสอนในกลุ่ม / การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง / นักศึกษาการศึกษานอกระบบ

KEYWORDS: GROUP DIALOGUE / SELF-DIRECTED LEARNING / NON-FORMAL EDUCATION STUDENTS

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากสุดในการพัฒนาบุคคลและสังคมไปสู่ความเจริญในแทบทุกมิติ โดยเฉพาะการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และทวีบทบาทความสำคัญมากยิ่งขึ้น อีกทั้งบริบททางสังคมเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ระบบในการศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนาให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงของโลกและรู้เท่าทัน เพื่อเป้าหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และคณะ 2554)

ทรัพยากรมนุษย์ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จะเห็นได้จากข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานความรู้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ซึ่งยึดแนวคิดของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การรังสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2558)) ดังนั้นมนุษย์จำเป็นต้องศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง พัฒนาความรู้ให้ทันสมัยอย่างต่อเนื่องด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงจะดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข เพราะการศึกษาเป็นการเรียนรู้เพื่อความงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม และการสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (ประเสริฐ บุญเรือง 2555) การก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 พบว่าการศึกษาและการเรียนรู้ มีรูปแบบที่หลากหลาย ครอบคลุมกิจกรรมทั้งปวงของมนุษย์ที่ช่วยให้ได้รับความเป็นจริงในโลกเกี่ยวกับผู้อื่น เกี่ยวกับตนเอง โดยเรียนรู้ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยชรา และจัดการศึกษาควรจัดบรรยากาศให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ และมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการเรียนรู้ มีความใฝ่ฝัน

มีทักษะในการสืบค้นความรู้ และมีทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมของผู้เรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยการศึกษาที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้นั้นประกอบไปด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย(เรวดี ทรงเที่ยง และอนุ เจริญวงศ์ระยับ 2550) นักศึกษา การศึกษานอกระบบคือกลุ่มเป้าหมายที่เข้ามาศึกษาในศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ทำงานแล้วและต้องมีความรับผิดชอบในเรื่องอื่นๆ มากกว่านักเรียนในระบบปกติ จึงส่งผลให้นักศึกษาการศึกษานอกระบบจำเป็นต้องออกแบบวางแผนการเรียนรู้ให้เหมาะสม เพื่อให้จบการศึกษาได้ตามระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เพื่อเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลาการเรียนรู้ และได้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ชิดชงค์ ส. นันทนาเนตร 2545)

จากอดีตที่ผ่านมาการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นสาเหตุมาจาก ปริมาณของครูไม่เพียงพอ นักศึกษาการศึกษานอกระบบที่ลงทะเบียนเรียนแต่ไม่มาเรียนตามหลักสูตร มีสาเหตุมาจากการไม่มีเวลา มีภาระหน้าที่การทำงาน ต้องดูแลครอบครัว เป็นต้น แต่เมื่อสอบถามถึงสาเหตุที่แท้จริง พบว่านักศึกษากลุ่มดังกล่าวยังไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญ ของการศึกษา จึงไม่มีความพยายามในการเข้าเรียนตามระยะเวลาที่กำหนดได้ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 2558)

หลักการสนทนากลุ่ม และการสื่อสารอย่างสันติเป็นทฤษฎีการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการแปลงเปลี่ยนภายในตนเอง (Self-Transformation) ซึ่งต่างจากการสื่อสารในรูปแบบเก่า ที่การสื่อสาร ตามความคุ้นชิน ที่มีทั้งความกลัว การป้องกันตนเองเป็นเครื่องชี้นำ (Wise 2002)

สนทนากลุ่ม (Group Dialogue) เป็นการสนทนาร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นการเปิดพื้นที่แห่งการเรียนรู้ รับฟังทั้งเสียงภายในตนเอง และเสียงของผู้อื่น โดยที่ยังไม่ด่วนตีความ และด่วนตัดสิน (Wegela 2547) จึงทำให้ได้ยีนในสิ่งที่อาจจะเลยที่จะรับฟัง (อังคณา มาตังสรรค์ 2551) และมีโอกาสที่ได้ใคร่ครวญไตรตรองและทบทวนตนเอง (ณัฐพร วังวิญญู 2551) การสนทนาแบบนี้ทำให้ผู้พูดมีความรู้สึกว่าคุณพ่อกำลังได้รับฟังในสิ่งที่ผู้พูดพูด จึงพูดออกมาอย่างเปิดเผย ยินดีที่จะรับฟังและทำความเข้าใจในเรื่องที่มีความขัดแย้งกัน (พรรัตน์ วชิราชัย 2550) ซึ่ง ประเวศ วะสี ได้กล่าวไว้ว่าการสนทนาในครอบครัว ควรนำหลักสนทนากลุ่มมาใช้ เมื่อบุคคลภายในครอบครัวได้กล่าวสิ่งใด อย่าด่วนตัดสิน ให้นำมาพิจารณาอย่างลึกซึ้งถี่ถ้วนก่อน คือ โยนิสมานสิการ การมีสติ ก่อให้เกิดปัญญา ความเข้าใจในตนเอง และทำให้เข้าใจ และเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม. 2551)

สนทนากลุ่มและการสื่อสารอย่างสันติ มีส่วนในการช่วยส่งเสริมกัน เป็นการเชื่อมโยงพฤติกรรม คำพูด การรับฟัง การแสดงออก การใคร่ครวญไตรตรอง สภาวะภายในจิตใจ และมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การนำสติ การอยู่กับปัจจุบันในทุกขณะมาใช้เป็นต้นนำการสื่อสาร ทำให้เท่าทันความคิดและอารมณ์ของตนเองก่อนที่จะด่วนตัดสิน ซึ่งทำให้ลดความเป็นตัวตน อัตตา ความยึดติดในตนเองลดลง (ประเวศ วะสี 2550) เห็นคุณค่าในตัวของผู้ผู้อื่นมากขึ้น และการเกื้อกูลช่วยเหลือกันและกัน จึงทำให้มีการแสดงออกถึงท่าทางและการพูดจาได้อย่างเหมาะสม (มกราพันธุ์ จุฑารส 2550) และจัดการกับความขัดแย้งในตัวเองได้เป็นอย่างดี

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self- Directed Learning) เป็นรูปแบบที่ผู้เรียนมีบทบาทในการรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง โดยที่ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง ครูอาจารย์มีบทบาทเป็นเพียงผู้สนับสนุนการเรียนรู้ และเป็นผู้ให้บริการด้านแหล่งความรู้แก่ผู้เรียนเท่านั้น ผู้เรียนจะต้องรับผิดชอบตนเองเท่านั้นตั้งแต่การเลือก และวางแผนสิ่งที่ตนเรียน เข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกและเริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง จึงเป็นลักษณะสำคัญหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นพฤติกรรมที่สำคัญที่ทำให้บุคคลแสวงหาความรู้ความต้องการ

โดยใช้ความเพียรพยายามของตนในการเพิ่มพูนความรู้ รวมทั้งมีพฤติกรรมที่เป็นทักษะการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อให้ตนเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น สามารถแสวงหาความอยากรู้ที่ไม่มีที่สิ้นสุด (Knowles 1975)

ในปัจจุบันปัญหาของนักศึกษาการศึกษานอกระบบยังคงเป็นเรื่องหลักที่ต้องแก้ไข เนื่องจากนักศึกษาการศึกษานอกระบบส่วนใหญ่ จะเป็นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตจึงขาดความมั่นใจในการเรียนรู้ จากครูผู้สอนที่มีอายุน้อยกว่า จึงไม่ให้ความสำคัญกับการเข้าเรียนในชั้นเรียนเท่าที่ควรประกอบกับนักศึกษาการศึกษานอกระบบส่วนใหญ่จะมี ภาระหน้าที่ทางการทำงานและทางครอบครัวที่ต้องดูแลและรับผิดชอบ ส่งผลให้ไม่มีเวลาในการเข้าชั้นเรียนเพื่อศึกษาหาความรู้ ด้วยเหตุนี้ นักศึกษาการศึกษานอกระบบจึงขาดความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาการเรียนการสอนของครูผู้สอน ซึ่งก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายในการเข้าชั้นเรียน และคิดว่าการเข้าชั้นเรียนไม่มีความจำเป็นและทำให้เสียเวลา เนื่องจากนักศึกษาการศึกษานอกระบบส่วนใหญ่ยังไม่ เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาว่า การศึกษานั้นมีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนอย่างไร กล่าวคือ การศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพมีความสามารถ เต็มศักยภาพ มีการพัฒนาที่สมดุลทั้งสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม ซึ่งเสริมสร้างการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (ศูนย์การศึกษาทางไกลไทยคม 2542) การศึกษาเป็นกระบวนการถ่ายทอดและเรียนรู้ในการที่จะ สร้างสรรค์และ พัฒนาคนทั้งในแง่ความรู้ ความคิด รวมถึงคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตใน สังคมได้อย่างมีความสุข สามารถสนองตอบทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งประเทศที่ต้องการ ความก้าวหน้าต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนโดยอาศัยการ ศึกษาเป็นเครื่องมือ

กล่าวคือ การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้คนให้เป็นมนุษย์ที่มี คุณภาพมีความสามารถ เต็มศักยภาพ มีการพัฒนาที่สมดุลทั้งสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม เพื่อส่งเสริม การพัฒนาและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะในยุค โลกาภิวัตน์ที่โลกมีการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว ประชาชนในชาติจำเป็นต้องได้รับการศึกษาในหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้มีการพัฒนาที่สมดุลทั้ง สติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรม การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ และเนื่องจากที่ผ่านมายังไม่มีนักการศึกษาท่านใด ทำวิจัยทางด้านนี้ และในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการศึกษาด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่มรวมไปถึงการปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่สามารถ เรียนรู้ด้วยการนำตนเองได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ
2. เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมในการเรียนรู้ ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ประกอบไปด้วย 1.การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง 2.สร้างเครื่องมือแบบวัดพฤติกรรม 2.1วิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับปมหลังของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ 2.2 สัมภาษณ์อาจารย์การศึกษานอกระบบเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของนักศึกษานอกระบบ

2.3เครื่องมือแบบวัดพฤติกรรม 3.ตรวจสอบเครื่องมือ 4.ทดลองใช้เครื่องมือ 5.วิธีการเก็บข้อมูล 6.วิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการ สอนทากลุ่ม ที่มีต่อพฤติกรรมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ประกอบไปด้วย 1.การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง 2.การกำหนดแผนกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง 3.ตรวจสอบเครื่องมือ 4.ทดลองใช้เครื่องมือ 5.วิธีการเก็บข้อมูล 6.วิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

ผลจากการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสอนทากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ซึ่งผลจากการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ครูศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลวังตะกู อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม มีดังนี้

1. แผนการจัดกิจกรรมครั้งที่ 1 เป็นกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์เป็นการเตรียมความพร้อม และการปรับพฤติกรรมโดยการสร้างความคุ้นเคยกันระหว่างนักศึกษาการศึกษานอกระบบ พุดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และปรับทัศนคติสำหรับการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

2. แผนการจัดกิจกรรมครั้งที่ 2 การเล่าเรื่องถึงความต้องการในการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในด้านต่างๆ เช่น การหาความรู้เพิ่มเติม เครื่องมือที่จะสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

3. แผนการจัดกิจกรรมครั้งที่ 3 การออกแบบพัฒนาแสวงหาความรู้ การประสานพลังร่วมกัน นักศึกษาการศึกษานอกระบบร่วมกันออกแบบการจัดการงานพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เพื่อร่วมกันสร้างข้อตกลงร่วมกัน เพื่อปลูกเร้าพลัง และปณิธานร่วมกัน เพื่อการชี้ให้นักศึกษาการศึกษานอกระบบเกิดการพัฒนา

4. แผนการจัดกิจกรรมครั้งที่ 4 การนำเสนอผลงานการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และการมอบรางวัลเพื่อเสริมสร้างกำลังใจ

ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสอนทากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. พฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ด้านการจัดการตนเอง ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสอนทากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ค่าเฉลี่ยของระดับการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ข้อ 8 ข้าพเจ้าจะเลือกเรียนรู้ในสิ่งที่ข้าพเจ้ามีความสนใจ และข้อ 1 ข้าพเจ้าสามารถบอกได้ว่าข้าพเจ้าต้องการที่จะเรียนรู้สิ่ง มีระดับการปฏิบัติปานกลาง ส่วนข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อ 3 ข้าพเจ้าสามารถกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ได้อย่างชัดเจนทุกครั้ง และข้อ 4 ข้าพเจ้าจะดำเนินการสอบถามจากผู้รู้อยู่เสมอหากความต้องการในการเรียนรู้นั้นเป็นสิ่งที่ยากต่อการเข้าใจในเนื้อหา ส่วนพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ด้านการจัดการตนเอง หลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสอนทากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ค่าเฉลี่ยของระดับการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ข้อ 4 ข้าพเจ้าจะดำเนินการสอบถามจากผู้รู้อยู่เสมอหากความต้องการในการเรียนรู้นั้นเป็นสิ่งที่ยากต่อการเข้าใจใน

เนื้อหา มีระดับการปฏิบัติมาก ส่วนข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อ 6 ข้าพเจ้ามีความต้องการเรียนรู้ในสิ่งที่มีประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตประจำวันของข้าพเจ้า

2. พฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ด้านการควบคุมและตรวจสอบตนเอง ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ค่าเฉลี่ยของระดับการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ข้อ 18 ข้าพเจ้าสามารถควบคุมตนเองให้ทำในสิ่งที่ควรกระทำในการเรียนได้ มีระดับการปฏิบัติปานกลาง ส่วนข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดมีจำนวน 2 ข้อ คือ ข้อ 10 ข้าพเจ้าสามารถประเมินผลสำเร็จในการเรียนรู้ของตนเองได้ และข้อ 16 ข้าพเจ้ามีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจในการดำเนินการตามแผนการเรียนรู้หรือปรับปรุงแผนการเรียนรู้ของตนเอง และมีระดับปฏิบัติปานกลาง ส่วนพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ด้านการควบคุมและตรวจสอบตนเอง หลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ค่าเฉลี่ยของระดับการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ข้อ 11 ข้าพเจ้าสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองในการดำเนินการตามแผนการเรียนรู้หรือปรับปรุงแผนการเรียนรู้ของตนเอง มีระดับการปฏิบัติมาก ส่วนข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อ 17 ข้าพเจ้ารู้ว่าตนเองมีความสามารถในการที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองในระดับใด

3. พฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ด้านการปรับปรุงตนเอง ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ค่าเฉลี่ยของระดับการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ข้อ 24 ข้าพเจ้ารู้ว่าควรแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองอย่างไร มีระดับการปฏิบัติปานกลาง ส่วนข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อ 26 ข้าพเจ้ามีความเชื่อมั่นในการตัดสินใจสำหรับการดำเนินการตามแผนการเรียนรู้หรือปรับปรุงแผนการเรียนรู้ของตนเอง มีระดับปฏิบัติปานกลาง ส่วนพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ด้านการปรับปรุงตนเอง หลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ค่าเฉลี่ยของระดับการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ข้อ 27 ข้าพเจ้าสามารถตรวจผลการดำเนินการตามแผนการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ มีระดับการปฏิบัติมาก ส่วนข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อ 24 ข้าพเจ้ารู้ว่าควรแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองอย่างไร

4. ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ประกอบด้วย 6 กิจกรรมหลัก

4.1 กิจกรรมครั้งที่ 1 กิจกรรมการยกตัวอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จโดยใช้การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยผู้ดำเนินการได้ยกตัวอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จโดยใช้การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เพื่อดึงดูดให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความสนใจในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ Mark Zuckerberg ผู้ก่อตั้งเฟซบุ๊ก เป็นเด็กธรรมดาที่หมกมุ่นอยู่กับเรื่องคอมพิวเตอร์ จนเกิดความคิดพลิกโลก และฝ่าฟันอุปสรรคมากมายจนเกิดเป็นเฟซบุ๊ก เครือข่ายสังคมออนไลน์ขนาดใหญ่ที่สุดของโลก เป็นต้น

4.2 กิจกรรมครั้งที่ 2 กิจกรรมเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม โดยผู้ดำเนินการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีโอกาส แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กันระหว่างกลุ่ม ว่าแต่ละกลุ่มมีความสนใจในด้านใด เพราะเหตุใด และได้ยกตัวอย่าง คือ มีความสนใจด้านอาหาร เพราะมีความฝันที่อยากจะเป็นเจ้าของร้านอาหารประจำจังหวัด เป็นต้น

4.3 กิจกรรมครั้งที่ 3 กิจกรรมกลุ่มย่อยนำเสนอความสนใจในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยผู้ดำเนินการจัดให้แต่ละกลุ่มย่อย มีการนำเสนอว่าแต่ละกลุ่มมีความสนใจในเรื่องใด เพราะเหตุใด และได้ยกตัวอย่าง คือ ส่งตัวแทนกลุ่มออกมานำเสนอความสนใจเรื่องการทำอาหาร เพราะมีความฝันที่อยากจะเป็นเจ้าของร้านอาหารประจำจังหวัด เป็นต้น

4.4 กิจกรรมครั้งที่ 4 กิจกรรมฝึกปฏิบัติและลงพื้นที่จริงเป็นกลุ่มย่อย โดยผู้ดำเนินการจัดให้มีการลงพื้นที่เพื่อศึกษาจริงเป็นกลุ่มย่อย ในเรื่องที่กลุ่มสนใจ และได้ยกตัวอย่าง คือ สนใจร้านอาหาร ก็ไปลงพื้นที่ร้านอาหารที่กลุ่มรู้จักเพื่อขอความรู้ เป็นต้น

4.5 กิจกรรมครั้งที่ 5 กิจกรรมร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในกลุ่มใหญ่ โดยผู้ดำเนินการจัดให้มีการนำเสนอ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของกลุ่มย่อยในเรื่องของการเรียนรู้ ปัญหาที่พบ วิธีการแก้ไข และการนำแนวทางดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ และได้ยกตัวอย่าง เช่น กลุ่มที่สนใจกลุ่มเสริมสวยพบปัญหาที่ร้านมีลูกค้าเยอะจนช่างทำผมไม่มีเวลาตอบคำถาม ส่วนวิธีแก้ไขคือนั่งรอสังเกตการทำงานเองจนลูกค้าน้อยลงแล้วค่อยเข้าไปสอบถาม และนำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ เช่น ทดลองแต่งหน้าเพื่อน เป็นต้น

4.6 กิจกรรมครั้งที่ 6 กิจกรรมสรุปเกี่ยวกับความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันร่วมกันระหว่างเพื่อดำเนินการ และเข้าร่วมกิจกรรมได้ยกตัวอย่าง คือ ผู้วิจัยสรุปร่วมกันกับกลุ่มนักศึกษาการศึกษานอกระบบให้เห็นถึงแนวทางและความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเพื่อที่จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

5. ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ พบว่า นักศึกษาการศึกษานอกระบบ หลังการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งสามด้าน คือ ด้านการจัดการตนเอง ด้านการควบคุมและตรวจสอบตนเอง และด้านการปรับปรุงตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

1. จากผลการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ครูศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลวังตะกั่ว อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม พบว่า นักศึกษาการศึกษานอกระบบ ส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่ทำงานทำให้ไม่มีเวลาในการเข้าชั้นเรียนเท่าที่ควร ผู้ใหญ่ต้องการที่จะขึ้นนำตนเองมากกว่าจะให้ผู้สอนมาชี้แนะ การสอนควรเป็นแบบแนะแนวมากกว่า ดังนั้น บทบาทของผู้สอนควรจะเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วม (Facilitator) มากกว่า (Knowles 1975)

2. จากผลของกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ พบว่า นักศึกษาการศึกษานอกระบบ มีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองทั้ง 3 ด้านเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เป็นเพราะกิจกรรมที่จัดได้สอดคล้องกับลักษณะและธรรมชาติการเรียนรู้ของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ที่มีลักษณะดังนี้ 1) มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง 2) ต้องการพัฒนาไปในทางที่ดีตามศักยภาพของตน 3) การเรียนรู้เป็นกระบวนการภายในของผู้เรียน บุคคลภายนอกเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ ตัวผู้เรียนรับผิดชอบกระบวนการเรียนรู้โดยสิ้นเชิง และ 4) ต้องการขึ้นนำตนเอง (Knowles 1975) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ(ศิวินิต อรรถวุฒิกุล 2551)กล่าวว่า การปรับเปลี่ยนและการจัดการพฤติกรรม เพื่อกระตุ้นให้บุคคลที่เข้าร่วมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดพฤติกรรมกระทำอย่างเต็มใจ เต็มความสามารถ และปรารถนาที่จะได้รับความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรม เช่นเดียวกัน

กับ(บัวงาม ไชยสิทธิ์ 2555)ที่กล่าวว่า ระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างความสามารถในการเรียนรู้เป็นทีมของบุคลากรสาธารณสุขที่พบว่า ขึ้นสร้างกลุ่มสัมพันธ์ร่วมคิดด้วยกัน เป็นการเตรียมความพร้อมและปรับพฤติกรรมบุคลากรในสาธารณสุขในกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยการประชุมพบปะกันระหว่างบุคลากรสาธารณสุข เพื่อทำความเข้าใจและให้ความรู้ ปรับพฤติกรรม ปรับเปลี่ยนทัศนคติ สร้างความสัมพันธ์ ความเชื่อมั่น และไว้วางใจกัน กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์จะช่วยสร้างความเข้าใจกันมากยิ่งขึ้น ร่วมกันคิดวิเคราะห์ ทบทวนปัญหา และหาทางออกที่ดีที่สุด

3. พฤติกรรมด้านการจัดการตนเองของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ นักศึกษาการศึกษานอกระบบ จะเลือกเรียนรู้ในสิ่งที่มีความสนใจ และสามารถบอกได้ว่าต้องการที่จะเรียนรู้สิ่งใด แต่พอหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แล้วพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบเปลี่ยนไปเป็นการสืบค้นหรือสอบถามจากผู้รู้อยู่เสมอหากความต้องการในการเรียนรู้นั้นเป็นสิ่งที่ยากต่อการเข้าใจในเนื้อหา ที่เป็นเช่นนี้ เพราะนักศึกษาการศึกษานอกระบบได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้จากเทคนิคสนทนากลุ่ม แล้วมีความประสงค์ที่จะแก้ปัญหาในเรื่องของการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างถูกต้องวิธี โดยเฉพาะได้เรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ผ่านทีมงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ(ลัดดาวัลย์ สวัสดิ์หลง 2550) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นทีม เป็นการเรียนรู้ที่นำเอากระบวนการกลุ่มมาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการทำควมค้นเคย ความใกล้ชิดสนิทสนม เกิดความผูกพัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ซึ่งกันและกัน โดยการพูดคุย อภิปราย ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

4. เทคนิคการสนทนากลุ่มนำไปสู่พฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เพราะว่าการสอนผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่เน้นที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ แล้วนำประสบการณ์ของผู้ใหญ่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันได้ดี จากเทคนิคการสนทนากลุ่มนี้สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงได้รับการพัฒนาขึ้นมาโดย (Jack Mezirow 1991)ที่เน้นให้เห็นถึงเป้าหมายและคุณค่าของการพัฒนาการเรียนรู้ที่แตกต่าง ครอบคลุมบริบททางสังคมและวัฒนธรรมโดยรวม ด้วยการปรับเปลี่ยนกรอบความคิด ภายในตนเองอย่างใคร่ครวญ โดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเชิงเปรียบเทียบ ตามบริบทและประสบการณ์เดิมที่ตนมีและประสบการณ์ใหม่ที่รับเข้ามา เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในความเป็นตัวตนของตนเองอย่างหนึ่งเดียว เกิดเป็นความเชื่อมั่น เกิดความมั่นคงภายใน อย่างเห็นคุณค่าและความหมายของชีวิต

ข้อเสนอแนะข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานระดับนโยบายของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสามารถนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปประยุกต์ โดยการกระตุ้นให้ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในสังกัดให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ และเน้นให้ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ทางสังคม และช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ควรจะเพิ่มเวลาการจัดกิจกรรม ถ้าหากกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นนักศึกษา เพราะถ้าขยายเวลาให้มากขึ้น ให้เน้นการลงพื้นที่จริงและปฏิบัติจริง หรืออาจจะใช้เวลาประมาณ 1 ภาคการศึกษา เพราะจะทำให้ นักศึกษามีผลงานที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. เทคนิคการสนทนากลุ่มมีความสำคัญตรงที่การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสรุปเป็นความรู้ของผู้เรียนด้วยตัวเอง ดังนั้น การนำเทคนิคการสนทนากลุ่ม จึงต้องคำนึงประสบการณ์เป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษาจากระบบ โดยมีการเปรียบเทียบในแต่ละเขตพื้นที่ความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
2. ควรมีการวิจัยพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิคสนทนากลุ่มที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษากลุ่มเป้าหมายอื่นๆ โดยปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับลักษณะของอาชีพและความสนใจ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ชิดขงค์ ส. นันทนาเนตร. (2545). *ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่*. ภาควิชาการศึกษาจากระบบนอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บัวงาม ไชยสิทธิ์. (2555). *การนำเสนอระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้บนเว็บไซต์ด้วยวิธีการสืบสอบแบบชั้นชมเพื่อสร้างความสามารถในการเรียนรู้เป็นทีมของบุคลากรสาธารณสุข* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพร วังวิญญู. (2551). *โรงเรียนพ่อแม่...จิตแปรเปลี่ยนที่ฐานราก*. สืบค้นจาก <http://jittapaya.blogspot.com/2008/08/blog-post.html>
- ประเวศ วะสี. (2550). *ความเป็นมนุษย์กับการเข้าถึงสิ่งสูงสุด ความจริง ความดี ความงาม*. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาและรับรองคุณภาพโรงพยาบาล.
- ประเสริฐ บุญเรือง. (2555). *นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2555*. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาและรับรองคุณภาพโรงพยาบาล.
- พรรัตน์ วชิราชัย. (2550). *ศิลปะแห่งการดูแลอารมณ์ ศิลปะแห่งการกลับคืนสู่สมุทัยใจของเรา*. สืบค้นจาก <http://www.thingo.org/writer/view.php?id=556>
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และคณะ. (2554). *ลัทธิศึกษาทัศน์ เจ็ดมุมมองการศึกษาใหม่ และการเรียนการสอนนอกกรอบ 7 ประการ*. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มกราพันธุ์ จุฑะรสก. (2550). *วิธีการสนทนาแบบมนุษย์สัมพันธ์มนุษย์ และการเปลี่ยนวิธีคิดด้วยการฟัง อย่างลึกซึ้ง*. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาองค์กรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการคิดอย่างเป็นระบบ.
- เรวดี ทรงเที่ยง และอนุ เจริญวงศ์ระยับ. (2550). *การศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 13(1), 65-80.
- ลัดดาวัลย์ สวัสดิ์หลง. (2550). *การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนบนเว็บด้วยการเรียนรู้แบบโครงงานเพื่อการเรียนรู้เป็นทีมของนักศึกษาปริญญาโทมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต)* สาขาวิชาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ คุรุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยพระเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- ศิวินิต อรรถวุฒิกุล. (2551). *การพัฒนากระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยใช้คอมพิวเตอร์สนับสนุนการ*

เรียนรู้อย่างร่วมมือตามแนวคิดการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อนเพื่อสร้างพฤติกรรมการสร้างความรู้ของ
นิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา
คณะครุศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์การศึกษาทางไกลไทยคม. (2542). การศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพมี
ความสามารถเต็มศักยภาพ มีการพัฒนาที่สมดุลทั้งสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม เพื่อ
เสริมสร้างการพัฒนาและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ. สืบค้นจาก
<http://th49.ilovetranslation.com/q9eonkKnl4W=d/>.

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม. (2551). เอกสารประกอบการประชุมกลุ่มย่อย ครอบครัว
แหล่งหล่อหลอมคุณธรรมด้วยความรัก. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์คุณธรรม.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2558). พระราชบัญญัติ
ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.

อังคณา มาศรีงสรรค์. (2551). โรงเรียนพ่อแม่ลูก Smart & Smile. สืบค้นจาก
http://managerroom.com/forums/forum_posts.asp?TID=6825&PN=1.

ภาษาอังกฤษ

Jack Mezirow. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco, Jossey-Bass Inc.

Knowles, M.S. (1975). *Self-Directed Learning: A Guide for Learner and Teachers*. Chicago, IL. Association Press.

Wise, A. (2002). *Awakening the mind: a guide to mastering the power of your brain waves*. New York, NY: Penguin Group.